

Et fantastisk instrument

Kjeveortoped Helge Årtun er en lidenskapelig sekkepipe-entusiast. Når han sitter og spiller hjemme i sin egen stue, fylles hele rommet av det spesielle, skotske instrumentet.

Hør her! Sier Årtun. Han tar fram sekkepipa og legger bagen – sekken – under den venstre armen, før han begynner å spille Amazing Grace, en flott hymne. Lyden kan kanskje sammenlignes med dype, jevne toner fra et trøorgel, kombinert med en lys, intens fløytelyd, alt sammen i én blås.

Ved siden av ham, på stuebordet ligger det en instruksjonsbok i hvordan man kan lære å spille sekkepipe – «The College of Piping» – en skotsk bok. Han spiller uten å se i boka. Når han er ferdig med siste tone i Amazing Grace, klemmer han sammen bagen på sekkepipa og smiler bredt. Moro.

– Det er kjempemoro å spille sekkepipe, sier Helge Årtun.

Men det kan være vanskelig med dobling av toner, og om man ønsker å bruke de andre, spesielle mulighetene som instrumentet gir.

Årtun liker best melodiose komposisjoner, stykker som ikke går altfor fort, fordi hurtigløp på fløyta er svært krevende.

– Jeg begynte å spille sekkepipe for 10 år siden og øver tre ganger i uka, sier 68-åringen. Om man skal bli kjempogod til å spille sekkepipe bør man begynne som barn, forklarer han. De beste på sekkepipe i verden, var gjerne på et høyt nivå allerede som 13-åringer.

STUDERTE I SKOTTLAND • Helge Årtun studerte odontologi i fem år i Skottlands hovedstad Edinburgh i sin ungdom. Da fikk han sitt første møte med sekkepipa.

– Edinburgh er en fantastisk by. Og studiemiljøet var topp. Men da jeg hørte sekkepipemusikken i gatene for første gang, syntes jeg det var forferdelig støyende! Jeg greide ikke å skille tonene. Men etter hvert som jeg lærte meg til å høre hva jeg skal høre, så synes jeg det ble bedre og bedre. Sekkepipemusikk ble nydelig musikk.

Det er ingen tilfeldighet at sekkepipa er et av verdens mest spilte instrumenter, sier Årtun.

Han løfter opp sekkepipa igjen for å spille mer. Før han får fram en eneste tone, må han blåse noen ganger, slik at bagen fylles opp med luft. Han blåser gjennom et munnstykke, som fører lufta via bagen og ut i ei fløyte. Han spiller på fløyta med fingrene, i prinsippet nesten som en blokkfløyte.

Sekkepipa har tre store rør koblet til bagen. Årtun forklarer at dette er «droner», hentet fra det engelske språket. Det er én bassdrone og to tenordroner. Samtidig som Årtun spiller melodien på fløyta, gir disse tre dronene en konstant, jevn lyd. Lyden blir mektig, nesten pompøs!

– Nå skal jeg spille «Battle of Somme». Dette er en mars som ble laget til minne om dem som falt i slaget på Somme i første verdenskrig, sier Årtun. Mange av melodiene han spiller markerer historiske hendelser. Dette er en rolig marsj.

Han fortsetter med «Scotland the Brave». Så er det tid for «Highland Cathedral» og «Mull of Kintyre» som er

en sang Paul McCartney har laget, en av historiens mest populære popmelodier. Etter et kvarter blir Årtun litt sliten av å spille. Sekkepipe er et ekstra krevende instrument, sammenlignet med mange andre blåseinstrumenter.

KILT • Sekkepipa er for oss nordmenn, mest kjent via den skotske kulturen. De som spiller er gjerne iført kilt. Årtun har også kilt med svart vest, hatt og drakt i rød-grønt rutet mønster.

– Hvordan er det å gå med kilt for deg som er norsk mann?

– Det er helt fint, sier Årtun. Men han bruker ikke kilt 17. mai hjemme på Tynset. Han er derimot iført kilt når sekkepipe-entusiastene samles i Trondheim en gang i året for å feire Burn's Supper, Skottlands nasjonalpoet Robert Burns fødselsdag. Burns ble født 1759.

– Under disse feiringene spiller Jim Motherwell, en av de aller beste sekkepipespillerne i verden. Praktfullt å høre på. Han var også i sin tid droning Elisabeths piper i fem-seks år. Jeg fikk en times undervisning av Motherwell en gang. Han lærte meg noen detaljer, sier Årtun som tar fram mobiltelefonen og spiller av en video som han tok opp under en av konsertene til Motherwell. Et nydelig minne fra en stor høytid.

Mønsteret i kilten til Årtun ser vi også i bagen på sekkepipa hans. Sekkepipebagen hans er med andre ord laget i stoff, ikke lær slik som sekkepipa hans var originalt. En lærbag er mer stødig å bruke, kanskje gir det også en liten endring i lyden, men stoffbag er mest praktisk. Mønsterstoff-

fet er sydd utenpå bagen til pynt. Elegant.

– Hvorfor begynte du å spille sekkepipe?

– Noen år etter at jeg kom tilbake til Norge, etter studiene i Skottland, ville jeg skaffe meg et spesielt minne fra Skottland. Jeg fikk min far til å kjøpe sekkepipen for meg i en musikkbutikk i Newcastle. En Hardie sekkepipe. Et kvalitetsinstrument. Men jeg greide ikke å spille på det.

Sekkepipa ble liggende i mange år og samle støv, helt til han var på ferie for litt over ti år siden og møtte en mann som spilte sekkepipe på kaia i Fredrikshavn i Danmark. Mannen hjalp Årtun til å sette sammen sekkepipa og den virket. Men Årtun greide likevel ikke å spille på det krevende instrumentet, før en annen sekkepipespiller ga ham tips om å kjøpe en treningsfløyte til øving. Etter en tid med øving på treningsfløyta, som er på størrelse med en klarinett, greide han endelig å få god lyd i sekkepipa. Siden har han hatt mye glede av å spille.

– Nå spiller jeg på både treningsfløyta og sekkepipa, sier Årtun.

BAG PIPE BANDS • Sekkepipa er Skottlands nasjonalinstrument og det finnes sekkepipeband overalt i Skottland.

– Edinburgh Police Bag pipe Band heter bandet til politiet i hovedstaden. Store bedrifter har også sine egne bag pipe band. Byen har i det hele tatt en lang, lang rekke med forskjellige sekkepipeband – som andre byer i Skottland.

Og sekkepipen brukes som instrument i alle sammenhenger i livet. Den

Kjeveortoped Helge Årtun med sekkepipa utenfor sin bolig på Tynset i Hedmark.

er med i alt fra seremonier som dåp, konfirmasjon og bryllup til begravelser. Sekkepipen er med andre ord et utrolig anvendelig instrument i Skottland.

Sekkepipen og kilten er også med på fotballkamper. Egne band spiller supportersanger på sekkepipe. Fotballsupporterne møter opp på fotballbanen med kilt og spiller, de som ikke har instrument, de synger. Festlig.

Sekkepipemusikken er en naturlig del av skottenes militærparader. Soldatene marsjerer til sekkepipebandene. Taktfast. Høytidelig. Edinburgh Military Tattoo er et godt eksempel på en slik militærparade.

UVANLIG I NORGE • Sekkepipen er et vanlig instrument i mange land. Til og med Sverige har fått noen sekkepipemiljøer. Men i Norge er det svært få som spiller sekkepipe, og det finnes kanskje kun en håndfull sekkepipeband.

– Norge er i startgropa. Jeg tror sekkepipen blir mer vanlig i Norge i frem-

tiden, sier Helge Årtun. Han reiser snart til Skottland for å kjøpe en ny sekkepipe. Og på turen skal han høre mye sekkepipemusikk. Han har med andre ord en stor opplevelse i vente.

– Jeg anbefaler alle som skal til Skottland å benytte anledningen til å høre på bag pipe band. Kjøp en sekkepipe og begynn og spill selv, anbefaler Helge Årtun.

PS: Og om du vil lytte til sekkepipemusikk, kan du lett finne låtene som Årtun spilte på www.youtube.com, ved å skrive sangnavnet i søkefeltet. Årtun har riktignok ikke lagt ut noen videosnutter, men det er mange band å velge blant på Youtube.

Tekst og foto: Harlad Vingelsgaard